

НАЦІЯ В ПОХОДІ

NATION IM AUFBRUCH

Орган
української державницької думки

На правах рукопису.

НАЦІЯ В ПОХОДІ

ДВОТИЖНЕВИК, орган української державницької думки

Видає В. Кужім, Bln.-Zehlendorf, Kirchstraße 4, Tel. 85 20 51

Редагує Колегія.

зшиток 3—4 (20—21).

Берлін, 29. квітня 1940

Зміст:

САМОВИДЕЦЬ: Розмова з Гетьманом Скоропадським

ІВАН БРУСНИЙ: Кінець Польщі

Прощальне Слово

МАКСИМІЛЯН ПЛЕЧКО: Гетьманський Київ 1918 р.

Західні великодержави й проблема розподілу Росії

ВАРФОЛОМІЙ ЄВТИМОВИЧ: Українське військове шкільництво в 1918 р.

ОСИП ГУБЧАК: „Радієві скитальці“

З Української Державницької ідеології

Сучасний розполіг жидів у світі

З преси

З українського життя

Ціна 50 RPF.

NATION IM AUFBRUCH

Halbmonatschrift der ukrainischen nationalen Staatsideologie

Herausgeber: W. Kujim, Bln.-Zehlendorf, Kirchstrasse 4, Telefon 85 20 51

Redigiert vom Ausschuss.

Tiskne knihtiskárna Jan Andreska vd. Praha-Vinohrady, Bělehradská čís. 97.

НАЦІЯ В ПОХОДІ

NATION IM AUFBRUCH

ОРГАН УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ДУМКИ

САМОВИДЕЦЬ

Розмова

з Гетьманом Павлом Скоропадським

Знова майже по десятиох літах сиджу в утульному кабінеті в гетьманській хаті в Ваннзее.

Дивлюсь на господаря і дивуюся в душі: не беруть його літа — здоровий, бадьорий. Немов той козак — характерник!

Швидко точиться розмова, від буденних, звичайних річей переходимо до наших, таких дорогих і болючих для нас тем.

Обличчя Гетьмана стає зосередженим. Сумні тіні перебігають по ньому.

За своїм звичаєм Гетьман відразу входить „ін медіяс рес“ ...

Ставлю стереотипне питання: — Як Ви, Пане Гетьмане, оцінюєте ситуацію?

„Українці прагнули війни, слушно вбачаючи, що вона може значно наблизити нас до здійснення наших заповітних мрій.

Війна вже є.

Правда, сталось не так, як це нам уявлялося ще перед роком.

Правда, що ми зазнали дуже болючі удари.

Але це тільки початок. В суті речі все, що трапилось, ще не міняє справи. Вже одне, що рушились з місця, відкриває нам перспективи, що можуть привести нашу українську справу до кращої будучини“ ...

— Дозвольте поспитати, чому саме?

„Бачите, на мою думку, хоч причини конфлікту й лежать на Заході й розв'язання його має бути теж там, але всеж новий стабільний мир в Європі може наступити лише при правильному розв'язанні проблеми Сходу Європи.

Це багатьом людям, що несуть відповідальність, ще не зрозуміле, але до цього вони неминуче прийдуть, а, коли прийдуть до зрозуміння цього, тоді почнеться наша черга“.

— Отже, Пане Гетьмане, Ви вважаєте, що українське питання, коли не тепер, то може стати актуальним у будучині?

„Тут треба бути точним, щоб не було баламутства.

Питання України, як певної території, де від віків перехрещуються й завузлюються різноманітні інтереси різних світових сил, усе було, є й буде актуальним, хоч і в захованій формі, як частина іншої проблеми, ось, як наприклад „вихід до моря“, або „зв'язок Європи з Переднюю Азією“ й т. д. Але це немає нічого спільного з українською справою в нашій розумінню. Цікавляться українською територією, а не українським народом.

Питання прибирає гостроти й революційного характеру, як тільки воно з питання території розширюється в напрямі обертання його в незалежний, існуючий лише для себе політичний фактор. Я кажу „революційний характер“, бо таке розширення питання — це взагалі цілковита зміна відносин у цілій Європі. Тому його старанно виминають, як дуже небезпечне місце, але знова теперішнє значіння України, як території, лише тягне до себе всіх. І ось тут я досить песимістично дивлюся на те, що довкола відбувається.

При такому стані українське питання стає своєрідним мячем, що ним противники намагаються зашухувати один одного. А це значить, що ця справа далі різних розвідок не просувається.

На жаль, деякі українці приймають цю гру за повноцінну монету — інтересу до українського народу і його устремлінь. З боку чужих сил — це річ нормальна, але, на мою думку, короткозора. Українська проблема трохи більша і глибша, ніж собі ці сили уявляють.

Ще раз підкреслюю, що лише в випадку правильного розв'язання проблеми Сходу Європи, ясна річ, з узглядненням інтересів і стремлінь народів, що той Схід заселяють, може наступити справжній, добрий і довготривалий мир, такий потрібний для Європи“.

— Чи є, Пане Гетьмане, дані для цього?

„Тут, бачите, ми приходимо до найважливішого й найістотнішого.

В найбільшій мірі це залежить від самих українців, від нашого духа, від нашої національної енергії. Остання оживлює народ; вона робить народ своєрідним і територію багатою, а не землею придатною лише до визиску. Коли дух народа здоровий, коли національна енергія скупчена, зосереджена й підпорядкована одній волі та чинить по лінії інтересів землі — території, тоді успіх забезпечений.

Це все веде нас до проблеми Проводу і провідної верстви. Зуміє Українство поминути різні Сціли і Харібди в формі чужих інтересів та впливів, зуміє воно знайти СВІЙ (підкреслюю це слово!) провід, зуміє в особах своїх ліпших людей усвідомити цілу небезпеку сучасних, дуже відповідальних днів для схоронення ВЛАСНОГО обличчя нашим народом і його повного вияву у власних формах, і нарешті, зуміють ті ліпші люди українські, пі-

шовши слідами своїх лицарів-предків із 1648 року, виявити високу моральність, тверду й непохитну віру в правду свого Діла та небуденну відвагу, — справа наша виграна... Багато труднощів на цьому шляху... Путь важка..., але я особисто вірю, що кращі українські люде схаменуться й нарешті, не дивлячись на тяжкі умови, виявлять енергію і досить розуміння обставин і потреб народу. Я вірю в геній українського народу“ ...

Непомітно пролетів час ...

Господар прощає мене і дає ласкаво дозвіл використати цю розмову для друку.

ІВАН БРУСНИЙ

Кінець Польщі

(Памяті Тадеуша Бойчука.
Поляг у вересні 1939.)

Afflavit Deus et dissipati sunt

Ледви чи хтось із поляків не каже собі тепер, що війна з Німеччиною була велика дурниця. Як же легко було б для душі скинути відповідальність за все, що сталося, на нерозумну політику уряду, на зраду Бека, Ридза, Мосціцького! Але воно не так. За вересневу катастрофу несуть відповідальність не окремі одиниці і групи, а весь польський нарід!

Ще ніколи не була польська нація така духово обеднана, як напередодні війни з Німеччиною. Опозиційна лівиця — соціалісти і лядовці — від 1933 були ворожі Німеччині з мотивів ідеологічних. „Народовий“ табір стояв під сугестією доктрини Дмовського: боротьба з Німеччиною, союз з Росією. Настрої польських мас здавна були протинімецькі. Громадська думка не приймала прихильно ні виступу Пілсудського в 1914 р., ні нової приязної політики до націонал-соціалістичної Німеччини. В демократичній Польщі політика 1933 р. була б абсолютно неможлива. Бек міг проводити свою лінію, лише спираючись на пів-авторитарний лад Речіпосполитої. Не треба забувати, що міністр Бек був одною з найнепопулярніших осіб у Польщі — саме як людина, що репрезентувала політику 1933 р..

І сповнилося євангельське слово, що призначеному на загибель Господь відбирає розум. Уявім собі два водні плеса, розділені вузькою греблею: це „ліве“ і „праве“ польське германофобство, утримуване в карбах політикою уряду. Одного дня — було це навесну 1939 — гребля впала... і води ринули, ринули... Польський народ стрепенувся, мов вкусивши п'янливої отруї. Всіх огорнув місяничний дур. Вулиця — вчисляючи в це загал польської інтелігенції — ревіла: „Один наш хлопець на чотирьох німців!“, „машеруємо на Берлін!“ Духовий провід народу, його кращі письменники, публіцисти голосили з ноткою глибокого переконання: Нарешті сповниться завітня мрія про могутність — „Polska od morza do morza!“ З розгорненими вітрилами, радісна і повна найкращих мрій, їхала Польща в страшний вир.

Не прокричала ніяка Касандра. Навіть ті консервативні групи (довкруги часописів „Політика“ і „Слово“), що єдині в останніх роках систематично боронили німецько-польського союзу, навіть вони без спротиву поплили за течією.

Я мав змогу ствердити в численних особистих стрічах: навіть інтелігентні і помірковані поляки були незвичайно здивовані та обурені коли їм казали, що вимоги Німеччини — Іданськ і екстериторіальний пояс через Поморя — дуже скромні. Ці люди зовсім стратили почуття дійсности.

Тоді народилося безліч кличів. Зазирали вони в вічі з тисячів плякатів на вулицях Львова. Ревіли їх радіові голосники. Найближчі два тижні додали цим гаслам смертельної іронії. Вони неперекладні у своїй польській плястиці: „Silni, zwarci gotowi“ „walczymy aż do upadlego“, „walczymy aż do zwycięskiego konca, który jest bliski“.

Хвиля ксенофобії котилася Польщею. Хворобливий польський націоналізм (який найрадіше можна б назвати божевільною „народовою“ меґальоманією) завжди йшов у парі зо звірською ненавистю до інших народів. Не забуваймо, що вся польська молодь виховувалася на брехливій зненависницькій літературі в роді „Орнем і мечем“ та „Кржижаків“. Злочини над німецьким населенням та над полоненими німецькими вояками це лише одна сторінка з книги „геройських подвигів“ польської армії підчас вересневої трижневої війни. Шлях втечі польських частин позначився у Західній Україні згарищами сіл, масовою різнею безборонного населення. Для українців було справжнє благословенство, що польська війна тривала так коротко. Серед загального розпаду було Польщі вже не до українців. Всетаки українські мешканці обложеного Львова жили в безнастаннім страху — не перед летунськими нальотами й гарматними обстрілами, — але перед польським вуличним шумовинням, організованим в „леґіон обронцуф Львова“ і „страж обивательську“. На передмістях щораз частіше траплялися вбивства. Уже за большевицьких часів говорили у Львові, що нова влада хоче зробити прилюдний процес проф. Станіславу Грабському, що разом з ген. Янушайтісом приготовляв львівським українцям „Варфоломієву ніч“

Виринає питання: що думали керманічі польської держави, зачинаючи вересневу авантуру? Чейже люди на верху мусіли ясніше бачити справи і не могли себе обманювати, як усе громадянство. Тут вичерпну відповідь зможе дати щойно майбутній історик, користаючи з неприступних сьогодні документів. Можна лише догадуватися: найрозумніші польські політики хіба не обіщували собі скорих перемог (як це робив загал громадянства), але присвічувала їм доля Сербії і Бельгії у світовій війні. Загальний ґрунт рішення польського уряду: розклад еліти; по смерті Пілсудського леґіонувий табір виродився у кліку політично-фінансових спекулянтів Ця кліка була нездібна взяти на себе відповідальність за крок, що стягнув би на неї неласку розбещеного польського громадянства. У вирішну мінуту кліка поступила собі по-спекулянтськи: з замкненими очима кинулася в газард.

Національні меншини, зокрема ми, українці, єдині не мали ніяких ілюзій. Від місяців слідкували ми з напруженою увагою, як Польща наближається до пропасти. Все таки події перейшли всі наші найсмівливіші сподівання. Після 2—3 днів зрозуміли ми, що діло йде не про обкороення, але про ліквідацію Польщі. Четвертий і останній поділ!

Горбатого не виправить навіть могила. Хвора польська душа не здібна сприйняти дійсність. Більшість польської інтелігенції далі живе у світі власної уяви. Кружляють найдиковинніші сплетні: румуни і мадари — мовляв — машерують на визволення Польщі, у Франції існує пів-мільоновий польський легіон. Польща буде до Різдва (часами кажуть до Великодня) і то ще більша. Очевидно зненависть до українців тільки зростає: „О Боже, дай Польщу хочби на шість годин, щоб вирізати це все гайдамацьке бидло!*)

Отже в загибелі Польщі не є винні одиниці. Побіч нездар на провідних становщах (напр. славетний полководець Ридз-Сміглей, чи хочби сам президент), мала Польща також людей великого державного розуму й енергії. Де причина? Річпосполита Польська була будівля на схиблених підвалинах. Творили її як державу національну, хоча половина її населення була непольська. Згідно з формулою Дмовського і використуючи надзвичайну конюнктуру 1919 р. — свідомо творили поляки свою Річпосполиту як „державу на виріст“, як майбутню великодержаву, хоча були свідомі того, що дійсні сили польського народу дуже далекі від великодержавних. Польща мусіла погано скінчити, подібно, як інші версайські телята з двома головами.

Трагедія поляків у тому, що цей народ від століть живе під сутестією безповоротно минулої ягайловської величі. Поляки не думають про докончені геополітичні передумови ягайлонської імперіальності: неіснування Німеччини (розбитої на безліч державок) та неіснування Руси (спустошеної та обезлюдненої по татарських наїздах). Щойно коли дике поле пожерло більшість орної землі — цієї матеріальної бази нашої державности — оставший вузький північно-західний пояс української етнографічної території впав під гегемонію Польщі.

Колонізація степів у XVI. і XVII. століттях захитує геополітичну рівновагу Польщі між Німеччиною і Росією. З Варшави чи Кракова можна з бідом опанувати Галичину, Волинь, Полісся, але ніколи величезних надніпровських просторів. На Низу, поза магнетним полем варшавської метрополії, формувалася козацькою шаблею і плугом та сила, що скоро мала потягнути за собою всі українські і білоруські землі Польщі. Кінець справжньої, не літературної „моцарствовости“ це рік Божий 1648. Рік 1919 ще раз хвилево і штучно повторив польську історичну конюнктуру: переможена Німеччина, хаос на Сході. На так розчищеному ґрунті, підгновному антантськими кредитами, буйно розвернувся „моцарстовий“ бурян. Поляки мали змогу показати, що вони за півтора століття неволі нічого не навчилися і нічого не забули. У скондензованому вигляді

*) Саття писана в листопаді 1939 на території Західньої України.

були повторені всі помилки і злочини історичної Польщі. Але, дякувати Богу, забава в „моцарство“ не тривала довго.

Яка дальша доля польського народ? Судячи по нашому досвіді після невдачі визвольних змагань, його нещастя щойно зачинаються. Поминаю вже те, що бездержавна нація здана на безпощадні заходи суворих переможців. Значно трагічніший буде неминучий внутрішній розклад громадянства: розпука, апатія, божевільні зриви, закордонні орієнтації, взаємні обвинувачення і ненависть. Ми, українці, це все добре зазнали, відколи повалили Гетьмана... Все таки польський народ, очевидно, не загине. Оздоровлення зачнеться тоді, коли поляки сами і добровільно поставлять хрестик на „моцарствові“ фанаберії і зрозуміють, що мусить бути рівновага між „стихійним іраціональним хотінням“ (кажучи Донцовським стилем) і реальними спроможностями нації. Кінець-кінців Польща устатилізується у своїх етнографічних границях (правдоподібно значно звужених на заході) на тому, чим була родовж Середньовіччя: як буферний державний організм між великою Німеччиною і великою Руссю.

Для українців недавні події мають величезне значення. Нарешті проломано зачаклований круг (боротьба на два фронти й орієнтації на два фронти), що в ньому пробуваємо від XVII. століття. Ми сперлися на природні границі, Карпати і Чорне море. Це єдині природні границі, які має Україна — без них ми справді як „чайка при битій дорозі“. Геополітичне становище Полудневої Руси наближається до того, яке воно було в Середньовіччю, в імперіальну добу Києва.

Сталися події, що згідно з передбачуваннями Вячеслава Липинського є передумовою відродження Української Держави. Отже передусім створення т. зв. „єдиного негативного національного фронту“ — всі українці лицем до одного противника. *) Західній Україні теперішній режим промощує шлях до злиття українців і місцевих поляків в одну націю. Місцеве населення, що признається до польщини, утративши надію на підтримку варшавської метрополії, шукатиме виходу з теперішнього положення у сприйнятті української національної ідеології. Вже від 1917 р. не було в нашій історії такого піднесеного і хвилюючого моменту. Мільйони західніх українців з насолодою гляділи на неславну смерть нашого лютого ворога. Три тижні вересня — не зважаючи на особисті небезпеки і негоди — були безмежно радісні. Коли в обложеному Львові українець стрічався з українцем, усміхалися один до одного на весь рот і стискали собі руки. Щодо мене, боявся я тільки продовж перших десяти днів, чи поляки не здобудуться таки на Чортківську офензиву.

Ми тішилися, що Польща гине, а ще більше, як вона гине — ганебно і смішно. Але водночас не можна було позбутися почуття якогось дивного містичного жаху. 150 літ відбудовували поляки свою державу, 20 розбудовували. Скільки крові найкращих

*) Остається ще сотворення єдиного позитивного національного фронту — всі українці довкруги одного легального національно-державного Проводу.

синів польського народу, скільки праці і труду, яке інтелектуальне зусилля, скільки гроша! Але вони кинули свої зусилля у фальшивому напрямі, тому все мусіло скінчитися катастрофою. Хотіли знасилувати закони природи, скочити вище власної голови. Забули, що у світі існує закономірність, якої нікому не вільно безкарно порушувати. Але вдарила година: „Дмухнув Господь і розсипалися“. Грізне мементо, яке в пам'яті повинен собі закарбувати кожний нарід!

Прощальне Слово,

виголошене підполковником Варфоломієм Евтимовичем над труною Св. пам'яті Осипа Назарука.

Дорогий Осипе Фадієвичу! Товаришу, Брате й Учителю!

Сумно! Тяжко Тебе провозжати в останню дорогу-путь безповоротну. Сумно, ой як же сумно, Пане Брате, слова останнього привіту до Тебе промовляти!

Осиротив еси нас, Друже, всіх! . . Дружину-Печальницю, нелітнього юнака-Сина. Осиротив велику українську громаду, для якої Ти все життя невтомно працював, яка слухала Твого Слова всюди, куди воно обапол океану долітало.

Твоє життя! Воно було мов чудодійна кузня. Власне — чудодійна кузня, в якій Ти був Майстром, ковадлом і молотом разом!

В горнилі своєї душі, на ковадлі свого розуму, молотом свого серця Ти, Ковалю-Майстре чудодійний, кував еси, формував українську думку. Ти брав її зо щоденно-буденної складниці, як безформенну сирицю й по мистецьки виковував з неї гартовану крицеву зброю, що блискавицями вилискував в Твоїх вправних руках та яку Ти потім оддавав на користь-пожиток рідній громаді.

Твоє життя . . . Це була праця немов печаловитого господаря-хлібороба на занедбаній ниві-перелозі, який Ти розорював-скоротив, засівав добірним зерном тієї Правди, що виростив у власних грудях — Правди, в яку Ти сам беззастережно вірив. Як добрий господар Ти пильнував, щоб Твоя нива не заросла будяччям оспалости, недбальства та зневіри, і це будяччя Ти без жалю виполював . . . За це зазнав Ти великої радості-щастя побачити — як Твоя нива пишно зеленіла, на очах повноцінним зерном наливалася, важким колосом золотилася, приносила стокротній жнива.

Число приклонників Твоєї думки невтомно зростало. Не закопав еси в землю талантів великих, яких Тобі щедрою рукою Господь одміряв.

Твоє життя! Це був безперестанній лицарський двобій вс з іншими противниками! Двобій за ту Пані, якій Ти запряг до

вічну вірність. Ця Пані — Ідея Української Монархії, на славу-честь якої Ти схрещував з противниками свій обісично-гострий Меч — своє Слово! Чесно, по-лицарськи з піднесеним заборолом, одважно завдавав Ти вдари. По-лицарськи, без підступу відбивав чужі, мужньо приймав їх од противників. Мав у собі ту найвищу горду чесноту лицарськую, що повержених противників Ти не добивав, а перший простягав їм правицю примирення-згоди.

Це вже була не аби-яка честь, коли Ти вдостоював когобудь із противників зкрижувати з ним меч. Коли про вартість бойовика свідчить число його противників, то Ти їх мав більше, ніж хто інший.

І Твої чесні, Твої мудрі противники признають Твою високу гідність-вартість фактом своєї присутности на цих сумних провадах. Бо вони відомі того, що при всьому противенстві в світі ідей, Ти був великою силою-добром усеї нашої нації. Вони відомі, що Твоя передчасна смерть — це незаступна страта не тільки для Твоїх приятелів-однодумців, але й для противників.

Коротко! — Усе своє трудящее життя Ти належав до почесної когорти одважних будителів Державницького Руху нації. Будив його, зокрема, й тим що завжди давав живий імпульс, давав спонуку до думання, представляв річі та явища під іншим кутом зору й світла, ніж те робили інші.

Цим спричинював багатобічне пізнання-розуміння явищ та річей, і заразом, викликаючи дух змагання, додавав сили противникам.

Деякі явища Ти ненавидів . . . Зо всею силою Твого великого, неспокойного в борні духа, зо всею силою пристрасти, на яку спроможні діти нашої прекрасної Матері-Землі, діти нашої гарячої, козацької — крови . . .

Ненавидів — з великої любови! Ненавидів, бо вважав їх за шкідливі для нашої національної справи.

Свята це ненависть! Бо подиктована була любовю. Свята ненависть! — Бо звернена була не проти людей, яких Ти вважав за братів та яким Ти по-християнськи пробачав кривди особисті, а була звернена проти вчинків-діл, які Ти вважав необачними чи то шкідливими для справи загальної.

У цілокупності свого прекрасного життя Ти був сином нашої Землі і Крови, був пристрасним, не менш ніж Твої противники, націоналістом-традиціоналістом. Цим самим — інакше бути не могло — Ти був, Ти мусів ним бути — українським монархістом!..

Погасло горнило Твоїї душі . . . Не стукає, не бє молот Твого серця . . . Втомилося воно в невпинній праці . . . одмовило послуху в годину найбільшої потреби-іспиту, який нам, всій нації українській знову послав Господь . . .

Твоя мистецька кузня нечинна стала тоді, коли найбільше нам потрібна Твоя зброя.

Полишив нам тільки ту блискучу зброю, яку в ній викував, — полишив нам науку Твого життя, праці й слова.

Склепилися Твої допитливі, глибокозорні очі, зацікавили мудрі уста . . .

Не побачити Тобі, Друже, Льва-города ані Золотоверхої Столиці Київ-града . . . Не почути вже Тобі побідного подзвіння Святої Софії в час перемоги й слави . . . Не почути й нам Твого слова!

Помер вси, Пане Брате, на чужій чужині, сиротиною помер, скитальцем . . . Хоч серед братів, то все ж не в рідній хаті. Хоч не чужі, але й не рідні руки закрили Тобі очі. Не судилося Тобі промовити останнього „Прощай“ невітшній Дружині, не довелось сказати слова останньої науки-поради юнакові-Синові. Смерть підійшла до Тебе підступом . . . Така була Воля Всевишнього, перед якою Ти покірно хилив чоло . . .

Пане Хорунжий, Докторе Назарук!

З наказу та в імени Його Світлості, Ясновельможного Пана Гетьмана й Його Вельможної Родини, в імени членів-побратимів Союзу Гетьманців Державників та „Української Громади“ в Великій Німеччині, рачиш прийняти вирази нашої останньої товариської пошани . . .

Яко Твій товариш і учень zarazом, як Твій підручний помічник-ратай на ниві-перелозі українського монархізму, складаю Тобі власний останній земний привіт і подяку за Твою науку, за пораду та незмінную зичливість . . .

Прийми наші запевнення вічної по Тобі пам'яті, любови й пошани . . .

Хай легкою буде Твоїм стомленим грудям чужа земля на Твоїй передчасній домовині . . .

Вірь нам, дорогий Пане-Брате, що коли прийде час — він мусить, він прийде цей час! — Твоє місце в Пантеоні українських Патріотів, Будівничих Духа Української Нації, борців за її визволення й державне утвердження — це місце забезпечене для Тебе між найдостойнішими!

Прощай, Пане Брате! В останнє . . . Прощай!

МАКСИМІЛЯН ПЛЕЧКО

Гетьманський Київ 1918 р.

„На обрію — могутня столиця — християнський гетьманський Київ“.
(З альманаху »За Велич Нації«).

29. квітня 1918 р. Київ став столицею відродженої Української Гетьманської Держави.

В адміністративному відношенні спочатку непомітна була різниця поміж Києвом та іншими містами України. Був це пережиток ще з попередньої доби Української Центральної Ради, коли то всі міста України, не зважаючи на їх характер і значення, управлялися відповідними місцево губерніяльними чи повітовими комісарами. В Українській Гетьманській Державі ця аномалія була хутко усунена. Київ дістав своє окреме, незалежне від оточуючої його

Київської губернії та дійсно гідне Української Столиці, управління. 1. серпня 1918 р. утворено особливе Управління Київського Столичного Отамана й призначено на цю посаду доброго генерального старшину й досвідченого адміністратора, родом із Криму, генерального значкового О. Ханукова, що таким чином став дійсним правителем і господарем відокремленого від решти Київщини столичного міста України. Згодом законом із 3. жовтня 1918 р. про порядкування справами місцевого управління та господарства м. Києва поширено права Київського Столичного Отамана на всі ділянки міського самоврядування Києва.

Як столиця Української Держави, Київ став осідком усіх вищих державних установ України. В зв'язку з цим виникла незабаром справа розташування в місті окремих урядових інституцій. Ще за Центральної Ради тодішній комісар громадських будинків м. Києва М. Порш намагався більш-менш щасливо розв'язати цю справу, але намічений з гори план йому вдалося провести переважно зо шкодою для інтересів української культури в місті. Так Порш, нпр., умістив тодішнє Військове Міністерство в будинку Колегії Павла Галагана на Фундуклеївській вулиці, скасувавши таким чином вельми заслужену для України шкільну установу. Гетьманський Уряд хутко усунув усі ті недокладності й з початком травня 1918 р. всі вищі державні установи остаточно устійнили місця свого осідку в столиці.

Державне життя Другого Гетьманства сконцентрувалося в урядовій частині міста — в Липках. Тут у чудовій тиші, в невеликому будинку кол. київського генерал-губернатора на Інститутській вул. 40 жив і працював та звідси кермував Українською Державою Ї Найвищий Володар, Ясновельможний Пан Гетьман Всієї України Павло Скоропадський. Тут, поруч із приватним помешканням Пана Гетьмана містився й Уряд Української Держави, тут розташувалися врешті й усі установи, що входили в склад Гетьманської Головної Кватири, а саме: Власна ЯВПГетьмана Канцелярія, Похідня Канцелярія ЯВПГетьмана, Штаб ЯВПГетьмана, Особиста Адютантура Пана Гетьмана, врешті Командатура та Інтендатура Гетьманського Будинку. Пізніш зосередилося тут і керівництво відродженням Українським Становим Козацтвом. Охорону Гетьманського Будинку несли Власний Конвой ЯВПГетьмана Всієї України та Окрема Сердюцька дивізія, що становила Гетьманську Надвірну Корогву.

Вищі державні установи України розташувалися по всьому місті, але переважно в центрі та його найближчій околиці. Міністерство Закордонних Справ містилося в гарному невеликому будинку кол. Терещенка на Терещенківській вул. 9. Міністерство Внутрішніх Справ займало головний будинок кол. царської палати враз із її прибудовами на Олександрівській вул. 8. Міністерство Юстиції містилося в будинку кол. дворянського зібрання на Думській пл. 3. Міністерство Фінансів розташувалося в Липках, на Олександрівській вул. 15. Міністерство Торгу й Промисловости зайняло цілий ряд будинків кол. вищих жіночих курсів на М. Володимирській 55. Міністерство Земельних Справ мало свій осідок

у будинку на В. Володимирській 19 побіч кол. „присутствених мѣст“. Міністерство Праці містилося в гарному невеликому будинку на бульварі Шевченка 12, там же в будинку ч. 18 містилося Міністерство Продовольчих Справ, а ще далі в будинку кол. контрольної палати за ч. 34 — Міністерство Шляхів. Недалеко розташовувалося в будинках поштових установ на Гімназійній вул. 5. Міністерство Пошт і Телеграфів. Міністерство Народної Освіти мало свій осідок у класичному будинку кол. 1. Київської гімназії, побіч Сенату, на бульварі Шевченка 14. Міністерство Здоровля й Опікування займало будинок на Рейтарській вул. 22. Якби виправдуючи свою назву, займало Міністерство Ісповідань чудовий будинок кол. митрополичої палати на території Софійського собору з виходом на В. Володимирську вул. 24. По той бік Софійської площі в будинку кол. дворянського земельного банку на В. Володимирській вул. 10 містився Державний Контроль. Врешті Державна Канцелярія містилася на Хрещатику 38 спільно з Українським Телеграфним Агентством (УТА), редакцією Державного Вістника та Бюром Преси, тоді як підчинена їй Державна Друкарня працювала недалеко Золотих Воріт на В. Володимирській вул. 46.

Між іншим, першим урядовим виданням, що його видрукувала Державна Друкарня на початку травня 1918 р., була біографія ЯВПГетьмана („Гетьман Всієї України Павло Скоропадський. Біографічний нарис“. Склав Олександр Маляревський. Київ. Державна Друкарня. 1918. 16 стор.).

Окреме становище в порядку Міністерств, коли мова про їх розташування, займала Військова Офіція Української Держави. Вона мала найбільш розгалужені штати й складалася з багатьох окремих частин. Через відсутність у місті будинку, що був би міг помістити в собі всі численні інституції Військового Міністерства, окремі його Головні Управи були розкидані по цілому місті. Центральна Військового Міністерства займала прегарний будинок-особняк кол. Бобринського на Банковій вул. 2. Тут містилися Кабінет Військового Міністра, Управління 2. Товариша Міністра по постачанню армії та Управління 3. Товариша Міністра по морських справах враз із Канцелярією Прохань на імя Міністра. Решта установ Військової Офіції розподілялася таким чином: Канцелярія Військового Міністерства враз із його Комендантським Управлінням — Микільська 11, Головний Штаб — Банкова 9, Головні Управи: Генерального Штабу з Військово-Історичною Комісією та Військово-Ученим Комітетом — Банкова 11, Інтендантська — Хрещатик 50, Гарматна — Московська 2, Інженерна з Головним Військово-Квартирним Урядом і Фортифікаційним Відділом — Левашівська 3, Санітарна — Хрещатик 28, Ветеринарна з Головним Управлінням Ремонту Військ — Вознесенський узвіз 22, Юридична — В. Володимирська 56, Шкільна — Московська 37, Геодезична — Банкова 5, Управління Головних Інспекторів: Піхоти — Банкова 11, Кінноти — Банкова 11, Гармати — Левашівська 28, Технічних Військ — Банкова 9, інші Управління: Автопанцерних Військ — Хрещатик 9, Повітряної Флоти — бульвар Шевченка 8, Військових Комунікацій — Фундуклеївська 53, Радіотелеграфних Військ — Левашівська 3.

Найвищий хоронитель і захистник закону в Українській Державі — Державний Сенат обрав собі осідок у будинку кол. Української Центральної Ради чи Педагогічного Музею на В. Володимирській вул. 57. Величавий цей будинок, один із найкращих у Києві, справді був гідний такої установи, як Сенат Української Держави. Тут од 23. травня до 7. жовтня 1918 р. велися пам'ятні мирові переговори поміж Україною та Совітською Росією під проводом із українського боку велися українською мовою, з російського — російською й все зараз же, з розпорядження сенатора Шелухина перекладалося особливими драгоманами з російської мови на українську й навпаки, він бо на самім початку переговорів заявив, що російської мови не розуміє.

Напроти Сенату в будинку кол. Левашівського пансіону на В. Володимирській 54 розташувалася після її заснування ЯВПГетьманом найвища наукова установа України — Українська Академія Наук. З самого початку її існування підносилося справа вишукання відповідного для неї приміщення й на ту ціль призначено вже було неокласичний будинок кол. Ольгинської гімназії напроти старого будинку на В. Володимирській вул. 55. Будинок цей був проте ще неготовий, тому перехід до нього УАН відбувся значно пізніш, уже за Директорії УНР, та й то тільки завдяки енергії сучасного Міністра Освіти проф. др. І. Огієнка, що „одвоював“ цей будинок для потреб української науки.

Невідповідність, а подекуди й просто відсутність потрібного кількісно та якісно числа будинків на приміщення всіх урядових установ у Києві, спонукала Гетьманський Уряд розв'язати це питання радикальним чином. Уряд розробив і схвалив, а Пан Гетьман затвердив особливий план забудування порожніх земель м. Києва. На потреби справи асигновано було 11.170.000 карбованців. Справу забудови столиці Української Держави доручено було окремій установі — Управлінню Головноуповноваженого по Забудуванню ст. м. Києва. На посаду Головноуповноваженого призначено інж. П. Чубинського, що спільно з Київським Столичним Отаманом генеральним значковим О. Хануковим заходився коло переведення наміченого плану забудови столиці. Малося на увазі забудувати перш за все порожні землі на Печерську й Звіринці та перенести туди всі міністерства та інші вищі державні установи. Там мали повстати передовсім величаві Гетьманські Палати, будинки Українського Сейму, Державного Сенату, Міністерств, Національного Архіву, Бібліотеки, Музею, Галереї — тощо.

В Столичному Отаманстві зосереджувалася також справа українізації зросійщеного за останні 263 роки неволі Києва. Справу цю ведено дуже обережно й тактовно, по лінії загальної політики Гетьманського Уряду, що з самого початку станув на ґрунті повільної українізації життя, щоб не викликати опозиції з боку широких верств міського населення й не приводити до непотрібної культурної боротьби, що тільки ускладнила б життя молодій державі. Започатковано отже спокійний процес українізації торгівлі й промисловости в Києві без непотрібного революційного „зривання

вивісок“ пізніших часов. Протягом літа 1918 р. значно збільшилася кількість заснованих у Києві українських крамниць та інших торгово-промислових підприємств. Першу українську крамницю відчинено на Прорізній вул. недалеко Хрещатика. Це був знаменитий „Тарас із Полтавщини“, як про те голосив шильд золотими буквами на червоному полі. Можна там було придбати найбільш вибагливі ласощі з виробів українського кондитерського мистецтва. Все це сполучалося зо щиро українським характером внутрішнього урядження та поведження. Українізаційні заходи торкнулися врешті й трьох найбільших машинобудівних заводів: Дніпровського на Глибочиці, Українського (Південно-Руського) на Жиянській вул. та Київського (Гретер і Криванек) на Берестейському шосе.

В самому Києві наступив нечуваний досі розцвіт української кооперації. Всі її союзи — Українбанк, Дніпросоюз, Центросоюз, Книгоспілка, Союзбанк — мали свої центральні в Києві, допомагаючи тим чином розвиткові загальної української торгівлі та промисловости. І справді гетьманський Київ був не тільки розвиненим культурно, але й квітучим економічно центром Української Держави. Після 1917 року з його харчовими недостачами, вперше, завдяки змілим заходам Гетьманського Уряду, зявився добробут. На київських ринках появилися в необмеженій кількості хліб, мясо та інші продукти першої потреби; пишні крамниці на Хрещатику жваво торгували різними делікатесами й ласощами. Товарів було безліч по доступних цінах, відповідно тодішнім життєвим потребам Народу. Людність щиро й з любов'ю благословила Гетьманську Владу, висловлюючи єдине побажання: „Дай Боже, аби то було завжди!“

Назовні в Києві щораз більше можна було почути українську мову. Та й сам загальний вигляд міста основно змінявся. Появилася багато зовнішніх ознак української самостійности. Поруч із золотим тризубом на блакитних вивісках урядових установ, появилися нові різнобарвні, в національному дусі уніформи Української Армії, Флоти, Авіації, Державної Варти, Кордонної Охорони, врешті особливі уніформи урядників державних установ, що їх уперше введено наприкінці літа 1918 р. По Києву та всій Україні ходили українські гроші — карбованці й гривні. Пошта слала листи з українськими поштовими марками в шагах і з надруками на кол. російських, — що й досі є правдивими унікатами для філателістів цілого світу.

Київ українзувався не тільки зовні, з наказу з гори, але й внутрі, — й це було найбільш відрадним явищем епохи українського Відродження. Створено всі передумови до повстання правдивого українського Гетьманського Києва. В усім переважав лозунг: „праця та лад“.

Не має жадного сумніву, що цей Київ і в недалекій будучині, як уже нераз у славній минувшині Українського Народу, знову відродиться до своєї невмірущої традиції столиці Української Держави, тим разом столиці Третього Гетьманства.

Західні великодержави й проблема розподілу Росії

(—) Росія, чи вірніше Російська імперія, відносно недавно ввійшла на кія історичного життя Європи. В доби завзятої боротьби за гегемонію, утрєвалєння політичного престижу й колоній, в боротьбі, що розгорталась у нових часах, за чергою, між Еспанією, Францією, Голяндією й Англією, російська проблема не відогравала ніякого значєння, як назагал і всі інші справи Сходу Європи. Тільки в XVIII. ст., що завдяки Петру I. стало сторіччям зростання Росії; вона входить в орбіту європейських конфліктів, згодом навіть стає рівнорядним чинником європейської політики, неодмінним звєном європейського „концерту“ великодержав. Зростання Росії й державно-політична єдність велитєнського простору на Сході Європи й у Азії не загрозувало державам Заходу, поскільки воно ще до кінця XVIII. в. неутралізувало турецьку експансію й зчєста було вирішним чинником у збройних конфліктах держав континенту та Вєл. Британії. Таке значєння Росії відчєто особливо виразно за часу Семилітньої війни та в добу наполеонівських війн. В першому випадку Росія своєю участю в війні проти Фридриха II. посередньо допомогла Англії здобути перевагу над Францією в Америці й позбавити її Канади; в другому — Росія заломила гегемонію Франції й разом із Прусією допомогла знов тій самій Англії витярнути як-найбільше користей із битви під Ватерлоо.

Росія не претендувала на колоніяльну могутність, Росія в силу внутрішніх умов не могла дорівняти зах. державам в економічному розвитку, а водночас, розпоряджаючи доброю армією, могла допомогти тій чи іншій великодержаві в залагодженні пєкучого конфлікту.

Російський цар і його уряд, як гаранти Священного Союзу, були надійними союзниками всякої реакції, зокрема це було важним у першій половині XIX. ст., коли то ідея єдності, така сильна в Німєччині стала загрозою для її сусідів і суперників. Здавалось, що в другій половині XIX. ст. положєння змінилось. „Хвора людина“ — Висока Порта — перестала фактично існувати, як поважний політичний чинник. Росія від часів Катєрини II. мріє про протоки й св. Софію в Царгороді, інтереси англо-російські зустрічаються в Персії, Тибєті й Афганістані; Росія з її гегемонією на Балканах стає загрозою Австрії. Але війна 1855 року й Паризький мир 1856, дуже некорисний для Росії, віддаляє загрозу російської експанзії на Серєдоземне море й на Балкани; неменшим послаблєнням російського імперіяльного розгону була війна 1877 р. і умови Берлінського миру 1878 р., так що в 1884 р., коли, по здобутті росіянами Мерву, над індійським кордоном, мало прийти до відкритої війни з Англією, Росія постаралась цей конфлікт злагіднити. Довгий, наступний після цього період шукань Росії за союзником, що попеременно штовхають її то до Англії й Франції, то до Німєччини й Австрії, кінчиться 1907 р. союзом Росії й Англії, чим ліквідується

майже п'ятидесятилітній гострий конфлікт між цими державами. У Великій війні Росія, Англія й Франція виступають як тісні союзники.

Така в загальному історія взаємин Росії з зах. великодержавами, яка цікавить нас лише, як генеза такого актуального сьогодні питання: яке відношення великодержав Заходу до проблеми розподілу Російської імперії й створення з її частин незалежних держав?

При розгляді цього питання треба ні на мить не поминати того факту, що після наполеонівських війн, які виграла Англія, стало поступало наперед, закріплювалось і здійснилось діло єдності німецької нації, а в парі з тим діло могутності Німецької імперії. Держава з 60 мільонами здорової нації, з могутньою армією, зростаючим промислом і торгівлею, з розбудовуючоюся флотом і в кінці з виразними колоніальними аспіраціями була предметом сталого непокою західних великодержав. Тим пояснюється вся політика Англії й Франції хочби, напр., в польському питанні в минулому столітті. Традиційна симпатія до поляків не перемогла у Франції й Англії здорового їх розуму: в час польських повстань ні одна з тих держав не виступила в обороні Польщі, а лорд Пальмерстон, хоч брав участь у секретній протиросійській дипломатичній кампанії, по розгромі повстання 1863 року, заявив: „... поляки вчинили б мудро, коли б шукали замирення, спираючись на людський і шляхетний спосіб думання імператора Александра. В усякому випадкові це питання (польське) не належить до тих, у які мала б право мішатись Великобританія“.

Цілість рос. імперії, як протинімецького фактора, була для В. Британії й Франції цікавішою, ніж „хрестовий похід“ на захист поляків, організований урядом Наполеона III.

Ще більш повчальні новітні часи, в яких не бракує моментів, дуже сприятливих тому, щоб Англія і Франція станули за розподіл російської імперії. Маємо на увазі рр. 1918—1920. Як відомо, ті роки принесли зах. великодержавам велике розчарування: їхній союзник Росія, царська, демократична, а потім максималістична випала з числа спільників Антанти, припинила війну й зробила з осередніми державами Берестейський мир. Германофільська концепція російської політики тріумфувала в рядах російських воєрогів большевизму, що чекали нетерпляче приходу німецьких військ до Петрограду й Москви. А большевицький уряд, не визнаваний Антантою, рівнож із повним недовірям ставився до Лондону й Парижу, припускаючи, зрештою й не без підстави, що там куються інтервенційні плани (ті плани, як відомо, виявилися небавом у десантах на півночі й у Одесі, в піддержці Антантою Чехо-словацьких легіонів, Добровольчої армії Денікіна, Юденіча й Колчака та т. ін.). Рівночасно наявною була визвольна боротьба народів, що самоозначились на руїнах царату — Україна, Литва, Білорусь, Грузія, Лотва, Азарбейджан, Естонія й ін. переживали своє державне відродження й по закінченні війни в 1918 р. всю свою увагу звернули на придбання симпатій у Антанти.

Здавалось — вимріяна пора для розподілу Росії наступила. А, одначе, коли ми звернемося до сучасних джерел і простудіюємо

на їх підставі настрої суспільної opinii Англії та Франції, напрям політики урядів цих двох країн, то винесемо вражіння зовсім інше.

Клясичний із поміж багатьох є зразок дискусії на східно-європейській теми в Палаті послів у Парижі, 11.VI. 1919. р. посол Шапделен заявив м. ін. таке: „яка є точка погляду французького уряду на сепаратизми в Росії? Чи є ви за, чи проти розподілу Росії — нашого давнього союзника?.. Розподіл Росії — це булаб балканізація Росії: згубна політика, сівачка майбутніх війн у противенстві до найбільш безпосередніх інтересів Франції. Ми дамо в цей спосіб ще один аргумент для росіян, прихильників союзу з Німеччиною. Український рух, як і большевицький, є організований і кермований німцями... Це не в Росії народився український сепаратистичний рух, але в Австрії... Весь цей український рух поверховий... він є ділом кількох осібників, що продались центральним державам з одною метою послабити Антанту й дозволити Німеччині перенести всі свої армії з фронту східного на західній. Це Берлін, що рішив про долю українського народу... Треба, щоб ви висказались ясно щодо цього згодного українського сепаратизму...“

Уряд Франції висказався надто ясно. Мін. Пішон склав декларацію, прийняту 349 голосами. Вона звучала: „Треба знищити російський большевизм, треба відбудувати російську великодержаву в умовах, якіб гарантували її супроти німецької колонізації. Ми хочемо сильної Росії. Ми не хочемо розшматування Росії...“

Становище Англії було ще виразніше, бо, нпр., дебата в Палаті громад з 11.XI. 1919 р. рішуче заявила за допомогою ген. Денікінові проти Петлюри і журнал War Office, щоб заспокоїти ліберальну й лейбур-партійну opinію, писав свідому неправду про „цілковите замирення Петлюри з Денікіним для акції проти большевиків“...

Ми не маємо можливости навести всього матеріялу з документів, які посвідчилиб про вороже ставлення держав Антанти до проблеми розподілу Росії. Ми навели лиш характеристичні зразки. Opinію Парижу й Лондону 1919 р. можна булоб окреслити двояко:

- 1) хотіла відбудови Росії шляхом боротьби з большевиками й ігнорувала цілковито питання національностей кол. Рос. імперії;
- 2) визнавала права національностей, але лише під умовою їх федерації з Росією і спільної проти большевицької акції з Добровольчою білою армією. Отже як бачимо, різні дороги вели проте до одної мети.

Українець, др. О. Назарук описує свою зустріч із французьким старшиною, полковником Фрайденбергом у час інтервенції в Одесі, який називав Петлюру „шефом бандитів“, який жадав прийяття до української армії білих російських старшин і т. п. „Мені прийшла думка, пише Назарук, що одного дня ми вас проженем (французів) із України... Я був певний, що ми не одержимо ніякої допомоги від Франції і що єдине, чого вони хочуть від нас, це допомоги для відбудови давньої Росії...“ Живемо в добі, коли знов актуальні на Заході дискусії з-перед 20 літ. Можливо, що пропаганда народів, що складають Рос. імперію по-

знайомила Захід з проблемами Сходу краще, ніж це було тому 20 літ. Можливо, що аргументи цієї пропаганди промовляють більше, ніж колись, до чуття й розуму політиків великодержав Заходу, зокрема В. Британії, якої васалом стала Франція. Можливо, що зо своєї традиційної політики вдержування status quo в Росії, який дозволяв з черги задержувати status quo у Європі, Англія зрештунує для іншої, більш ризиковної, якої конкретне переведення мабуть не ясне ще нікому, а найменше самим англійцям. В тій справі не слід одначе забувати одного, що:

1) Німеччина 1940 р. не є Німеччиною 1915 р., ані тим менше Німеччиною 1918 р.;

2) що пропаганда російських не-большевицьких кругів на Заході (і в Америці зокрема) є не менш посиленою од пропаганди протиросійської і що антибольшевизм великодержав Заходу ще не значить eo ipso їх антиросійськість;

3) що справа розподілу чи не-розподілу Росії буде вирішена не ззовні, а знутри, тобто незалежно від якихбудь чужинецьких чинників, а залежно від того, як бачать цю проблему народи, що заселяють простори Сходу Європи, Півн. Сер. Азії.

ВАРФОЛОМІЙ ЄВТИМОВИЧ

Українське військове шкільництво в 1918 році

„Військо — це аргумент державности“.
М. Міхновський

Одною з найбільших турбот Гетьмана Павла Скоропадського було дати молодій українській армії той становий хребет, яким у кожній армії є старшина.

Сам видатним вояком будши, Гетьман знав, що армія — це живий організм, який не зносить великих потрясень. Тому він поставився з великою увагою та любовю до тих зародків української армії, які на той час уже повстали і тільки в випадках потреби доброго здоровля тієї армії допускав у ній зміни чи робив переміщення осіб на високих службових становиських. Спеціальною опікою та попертям Гетьман оточив військове шкільництво.

На цьому місці подаю коротеньку схему праць „Комісії по утворенню постійних військових шкіл Української Держави“, чи, як її популярно в р. 1918 називали: „Комісії генерала Юнакова“, за прізвищем її голови.

Створення цієї Комісії започаткував незабутній перший Начальник Головної Шкільної Управи В. М-ва, генеральний хорунжий Остапура - Степовий (Астафев), ще в березні 1918 року, але всі можливості для праці цієї Комісії повстали тільки після 29. квітня, бо Гетьман не жалував засобів, щоб дати Комісії найбільші можливості виказати-видати максимум праці.

Крім Президії — голови, заступника голови, двох секретарів та діловода — до складу Комісії увійшло 48 членів із найвидатніших знавців воєнної справи в усіх її ділянках із усього того величезного числа висококваліфікованих старшин колишньої імперсько-російської армії. Крім того, голові Комісії було надане право мобілізувати для праці в Комісії всіх потрібних фахівців на окремі засідання Комісії чи для праці в її численних секціях.

В своїй праці Комісія узяла до уваги організацію військового шкільництва в кол. російській, німецькій і болгарській арміях та величезний досвід із Світової війни, яка поставила свої залізні вимоги до старшини.

Комісія за час своєї праці від 27. травня і до 1. листопада 1918 р. виконала таку працю:

1. розробила проєкт Спільної Юнацької Школи з пішим відділом при ній;
2. проєкт шкіл: кавалерійської, гарматної та інженерної з геодезичним відділом;
3. Воєнної Академії;
4. Воєнної Політехніки;
5. ряд проєктів для фахово-старшинських шкіл різних родів зброї та служби;
6. кадетських корпусів.

На підставі обрахунків, перепроводжених у Комісії генерала Юнакова, та даних Генерального Штабу, Головна Шкільна Управа В-го М-ва зорганізувала військові школи різних типів, що мали забезпечити нормальне виховання й доплив до частин молодшої старшини.

Це були школи:

- а) піші — 1. і 2. Київські, Полтавська, Чугуївська та Одеська;
- б) кавалерійська — в Єлизаветграді;
- в) інженерна — в Києві;
- г) гарматні — Київська (польово-гарматня) і Одеська (важко-гарматня);
- д) Воєнна Академія — в Києві;
- е) Воєнна політехніка — в Києві;
- ж) кадетські корпуси — в Києві, Полтаві, Сумах та Одесі.
- з) Численні школи — авіаційні, залізничні, хемічні, електротехнічні і т. п. воєнно-технічних фахів по різних містах держави.

Всі ці школи достали кадри, всю потрібну обслугу й грошові засоби на науку й життя.

Центральне місце в цій праці по праву й по значенню для всієї військово-шкільної системи займає проєкт про створення спільної юнацької школи.

Ідею для цього проєкту подав досвідчений воєнний педагог, згадуваний начальник Г. Шк. Управи генерал Остапура-Степовий.

Детально цей проєкт, як і проєкт організації Воєнної Акаде-

мії, талановито опрацював генер. шт. підполковник (нині генерал у службі УНР), В. Сальський.*)

Ідея спільної юнацької школи полягала в тому, що перший рік навчання в військових школах був спільний для всіх родів зброї, як для майбутніх старшин кадрових, так для резервових.

Перебування протягом цілого року в спільній юнацькій школі майбутніх старшин усіх родів зброї мало на цілі:

1. дати майбутнім старшинам однакові і спільні початки вояцько-старшинського світогляду — виробити однакове розуміння й погляд на цілокупність усіх воєнних явищ;

2. виробити в них вояцько-товариську солідарність;

3. по змозі викоринити між старшинами різних родів зброї антогонізми, які розідали інші армії, зокрема імперсько-російську, з якої до української армії переходили, за браком інших, кадри.

4. Органічно включити до старшинської корпорації родини старшин резерви.

Крім досягнення поставлених цілей, перебування в спільній юнацькій школі давала змогу її педагогічним кадрам добре вивчити індивідуальні здібності-властності кожного юнока й доцільно їх розподілити по фахово-військових школах, де вони мали підготовлятися-спеціалізуватися в обраному роді зброї. Цим досягалася найбільша доцільність та уникалася випадковість в обранню роду служби.

Ідея вояцької єдності-спільності, започаткована в спільній юнацькій школі, знаходила своє продовження в здійсненню її потім у високих воєнних школах. Для цього проєкт передбачав, що Воєнна Академія, яка має підготовляти представників „широкої“ чи „чистої“ воєнної науки, т. в. старшини генерального штабу, сказати б, „докторів“ воєнної науки, — повинна співпрацювати з Воєнною Політехнікою, яка має підготовляти висококваліфікованих воєнних техніків та інженерів. Це досягалось тим способом, що підставові воєнні дисципліни, як стратегію, тактику, адміністрацію, історію воєнного мистецтва і т. п. в обох високих школах мали викладати одні й ті самі професори та за тими самими програмами, проводячи в своїх викладах ідею спільності-єдності воєнної співпраці в усіх перипетіях бою.

Крім організаційних проєктів, Комісія генерала Юнакова детально опрацювала програми науки для військових шкіл усіх типів, як також програми для дошколення численних старшин воєнного часу, яких десятками тисяч випущено за часів В. війни зо шкіл прапорщиків.

Військові школи всіх згаданих типів мали бути урухомлені від 1. січня 1919 року, та . . . не судилося . . . З кінцем січня 1919 року прийшло до евакуації з Києва Директорія УНР, а разом із нею також і нашвидко зорганізованих від 1. січня військових шкіл.

*) Передбачаю, що мені закинуть, як це не раз бувало, що генералові Сальському роблю „рекламу“. Можна генерала Сальського не любити, ненавидити і т. д., але неможна відібрати йому того, що йому належало — видатно-талановитої праці в Головний Шкільній Управі й Комісії генерала Юнакова! В. Євтимович.

В безперестанних евакуаціях Головна Шкільна Управа й військові школи — Чугуївська й Київська піші, Київська гарматня, Київська інженерна та Київська інструкторсько-старшинська на травень 1919 р. добилися аж до Луцька, а в день 15. травня того року опинилися в полоні в поляків.

З усього складу цих шкіл врятувалися і то випадково тільки одиниці, що в тому часі були в службових командировках поза Луцьком, у тому числі й автор цих рядків.

Поляки, яким досталося все листування й документи Головної Шкільної Управи, до йоти використали працю Комісії генерала Юнакова в своєму військовому шкільництві. До організації свого шкільництва вони внесли тільки дрібні коректури чисто-льокального значення й змісту.

Тільки . . . „Крадене добро на користь не йде“.

— Прийнявши для свого воєнного шкільництва організаційну структуру українську, поляки заповнили її польським людським матеріалом, до неї цілком невідповідним. Разом із іншими „ревіндикаціями“ це теж відіграло свою ролу в загальному розкладі польського суспільства й державности й помстилося на поляках у 1939 році

Для українських безкритичних наслідувачів усього в цьому хай буде memento!

ОСИП ГУБЧАК

„Радієві скитальці“

(Спомини із воєнної заперюхи в Польщі)

Вибух війни застав мене в хаті моїх батьків-„заточенців“ у Ловічу, в коринній Польщі. Не був він для мене несподіванкою: довгі шнури потягів із військом і амуніцією, що ще за кілька днів перед 1. IX. безнастанно, день і ніч дудніли через Ловіч на Захід, не дозволяли сумніватися, що розгрівка наступить у найблизчих днях. Коли ж ще нім. радіо подало вістку про советсько-німецький договір, мені стало ясно, що це кінець Польщі, її поділ. В крузі найблизчих я висловив думку, що наші землі по Буг припадуть Советам не сподіваючись, що буду таким добрим пророком. Ясно, що я й не думав поділяти того оптимізму наших сусідів-поляків, які задурені пропагандою, сподівалися незабаром іти до Берліна. Який неймовірно наївний погляд на справу війни мали навіть дуже інтелігентні люди, від яких можна б вимагати трохи критичности, це годі описати. Низчі польські верстви війни інстинктивно боялися: ні в воєків, а ні в тих, що їх відпроваджували, не видно було якогось ентузіязму, в сусіднім місточку жінки навіть кидалися на шини перед потяг, що мав відвезти мобілізованих, щоб його задер-

жати. Серед робітництва слідні виразні просоветські настрої: „з німцями то ще будемо битися, але з Росією — ні!“

Перший і другий день війни властиво не змінили загального настрою міста. Правда, десь високо вгорі гуділи нім. літаки і польська протилетунська гарматка і скоростріли пукали собі по них без результату, та це не робило вражіння. Здавалося, що це буде як за світової війни, фронт від нас далеко, нема небезпеки. Коли б не мучила нас думка, що мобілізація може й нас — трьох братів — забрати небаром до ненависної польської армії, то можна б комунікати нім. радія з Бреслав про бої на Шлеську й над Брдою на Поморрју слухати так спокійно, як колись комунікати про війну в Абесинії чи Еспанії.

Третього вересня. Неділя. День, коли вовнний настроїв досягнув апогею. „Англія виповіла війну Німеччині. Виповідження війни Францією наступить у наблизчих хвилях! Німеччина війну програє!“ — голосило польське радіо, і в Ловічу, як і в інших містах, відбувалася на ринку радісна маніфестація. Як же ж змінилося все пополудні! Десь коло другої години надлетіли три німецькі бомбовози. Люди з цікавістю приглядалися до них, без страху. Та на остерогу когось розсуднішого, що літаки можуть стріляти до нас зі скорострілів, розбіглася наша громадка й ми схоронилися до сіней. У цій хвилі почувся сильний гук, аж дім затрявся: мені здавалося, що це вже стеля валиться мені на голову. Тому вибіг я й пересидів час бомбардування під комірчиною. Бомба, як це небаром ми побачили, впала яких 10 м. від дому, не роблячи жадної шкоди. Німці, видко, ціляли на сусідню школу, перемінену в касарню, й густо кидали бомби по городах коло школи та по луці, видко брали копиці сіна за поль. військові намети. Була якась жінка вбита, один вояк ранений. Більші шкоди і втрати були на залізничному двірці. Польська оборона не існувала.

Ще не встигли ми оглянути великих вирв від бомб (це бомбардування не тривало більше, як квадранс), як нім. літаки знову повернули й повторили бомбардування. Враз із іншими переждав я бомбардування під деревами, затикаючи собі вуха, щоб не чути пекельного гуку. Після бомбардування мав я нагоду переконатися, що це таке воєнна психоза. Вже від першого дня між польською суспільністю кружляли різні поголоски на теми воєнного шпигунства, що німці спускають із літаків шпигунів, клітки зі скаженими псами (цікаво, як ті пси могли самі вилізти з кліток!), кидають затроєні цукорки й т. п., хоч ніхто не міг сказати нічого конкретного. Але пропаганда радія й афіші з оповіщеннями про розстріл нім. шпигунів робили своє. А тому вистарчило, щоб після бомбардування хтось кинув поголоску, що нім. шпигун зеркальцем давав нім. летунам вказівки що саме бомбардувати, як уміть зібралася велика юрба і з криком почала вганяти за вигаданим шпигуном по городах коло нашого дому. До чого дійшло засліплення юрби, свідчить факт, що юрба вхопила маріявцького ксьондза (маріявити — це польська секта старокатоликів), в Ловічу особу знану, й вела його, бючи його, до команди міста. І тільки інтервенція знайомих старшин врятувала його. Очевидно, після переживань цього дня ніч пройшла

майже безсонно. Я ж до цього мусів ще з одним поляком робити т. зв. службу безпеки від 12-2 вночі. Підчас обходу по городах ми вилегітимували якогось підозрілого типа, а мій співтовариш твердив, що якийсь другий тип утік крадькома, як нас спостеріг. Чи справді так було, чи на нього теж вплинула шпигунська психоза — не знаю.

Це бомбардування нагнало такого страху, що ще того самого дня багато людей виїхало з міста до сіл, а ми теж, користаючи з пропозиції знайомих поляків, спакували цінніше у клунки, дім замкнули й на двох возах виїхали другого дня, себто, 4. IX. до місточка Сobotи над Бзурою. Там ми примістилися в двірській горальні й перебули там два дні. З Ловіча ми втікли в сам час, бо зараз 5. IX. його бомбардували другий раз і запалили в трьох місцях. Як згадано вище, в Сobotі ми довго місця не загрили: власниця фільварку довідалася від свого чоловіка — резервового старшини, що німці зближаються й що в Сobotі має бути „позиція“, тому треба завчасу втікати. Нам і без цього було ясно, що німецькі війська зближаються, бо понад нашими головами майже безнастанно гуділи нім. летунські штафети, а 6. IX. пополудні, саме коли двір і ми з ними готувалися до виїзду, німці незвичайно сильно обкидали бомбами лісок, що був зараз по другім боці річки (яких 100 м. від горальні). Правдоподібно — там схоронилися польські відділи. Мимо цього польське радіо голосило такі вістки, як напр., що англійці вже висіли в Іданську, що лінія Зігфріда в 12 місцях проломана, що Берлін збомбардований, що Румунія виповіла війну й т. д. Всі поляки свято в це вірили й остаточно можна їм не дивуватися. Але що польський нач. вожд — як це подають нім. часописи — мав оправдуватися в Румунії, що, мовляв, він повірив у ті вістки, бо їх подав англ. посол, а сам він не мав змоги їх перевірити, то це було б що-найменше дивним. Як що це правда, то я маю право вважати себе за ліпшого стратега, бо в ці „буйди“ я ні дрібки не вірив.

Власниця соботівського фільварку рішила втікати з усім рухомим добром за Вислу, а нам дала до диспозиції віз із кіньми з тим, що маємо їх самі прогудувати, самі возом повозити і все по війні повернути, і радила нам їхати з нею. Нам не лишалося нічого іншого, як її послухати, бо в Ловіч вертатися ми не могли. Ми передчували, що це місто, положене при головній залізничній лінії з Позену до Варшави, буде надалі сильно бомбардоване, а певно й місцем боїв, що справді незабаром справдилось. Це ж, що ми покинули Сobotу, було те ж щастям, бо там розігрався впродовж 8 днів один із найкривавіших епізодів із бою над Бзурою: місточко спалене, двір ушкоджений, маєток понищений, а в парку нині знаходиться 80 вояцьких гробів. Дивним дивом горальня, де ми мешкали, хоч положена над самою Бзурою, осталася неушкодженою.

6. IX. Ніч. Виїжджаємо з великою валкою возів (коло 30, бо до двірських долучилося ще кільканадцять возів втікачів із інших місцевостей) у дорогу. В погідну, холодну вересневу ніч голосно дуднять наші вози по битій дорозі. Нічну тишу час од часу про-

низують прокльони погоничів і взаїмні накликування, щоб не відлучитися та не збитися з дороги. В кількох місцях на овиді заграва пожеж розсвічує теміль ночі: найясніша — це горить Ловіч. По селах, які минаємо, гуртки хлопців, зібраних перед громадськими урядами — готуються в дорогу. Настрій — прикрий. Якісь жидки впрошуються на віз: втікають із Лодзі. Від них довідуємося, що радіо візвало всіх чоловіків від 16—60 літ кидати свої місця і йти за військом. Це, щоб німці не могли їх взяти до своїх таборів праці. Тому вже не дивуємося, коли в дальшій дорозі стрічаємо цілі хвилі цих втікачів, головню чоловіків, хоч і жінок між ними досить. Коло півночі доїжджаємо до Ловіча. На шосе слідні вирви від бомб. При дорозі відпочивають вояки — збідовані, змучені, пригноблені. Це рештки розбитих відділів. Ловіч горить у трьох місцях. Від двірця, що в огні, жар такий великий, що годі попри нього проїхати. Мусимо Ловіч оминати бічними вуличками. На мості над Бзурою стиск — військові вози, маса втікачів. Це саме в дальшій дорозі. Щойно по яких 12 км. за Ловічем у бік Скерневіц скручуємо на бічну, піскову дорогу. Тут тихо. Вже світає, й орієнтуємося, що в нічнім замішанні наша валка розгубилася. Ми їдемо разом із десятима нам чужими возами, що належать дуже несимпатичним людям, якимсь то познанякам. Вова, на яким їхав мій брат, десь нема. Вже ясніє, коли стаємо на спочинок у лісі. В день їхати не можливо, бо літаки завзято бомбардують дороги. Вже чуємо на небі зловісний гуркіт. Затягаємо вози попід дерева, маскуємо їх і коні, як можна, галузками, так ждемо до вечера.

Перед смерком виїжджаємо в дальшу дорогу в супроводі сильного бомбардування — десь на віддалі 1—2 км. Їдемо прегарними старими неборовськими лісами, маєтністю князя Радзивіла. На одній лісній перехресній дорожці здержує нас військо й каже їхати в бік місточка Болімова. Виходить — німці зближаються до Скерневіц і їхні літаки певно бомбардували перед годиною в тутешніх лісах польські військові відділи, що тут збиралися для оборони цієї нової лінії. Потверджує цю думку плач дітей і жінок, що доходить до нас десь зза лісу. Певно евакується якесь село. Моя думка така, щоб уже далі не їхати, це ж не має сенсу, бо німці скорше будуть над Віслою, ніж ми туди доїдемо. Та всі наші співтовариші поляки, між іншим знайомі з Ловіча, що по дорозі впросилися на віз до нас, мають великий страх перед німцями й тягнуть нас із собою далі. Попри нас переходить якийсь пол. відділ, і старшина на коні кричить: „Ми взяли 60 тис. німців до неволі!“

Наші співподорожні поляки тішаються, але деякі тверезіші вже похитують із недовір'ям головами: „Може взяли 6 тис., а кажуть 60 тисяч!“

У споминах нім. вояків у часописах можна було нераз читати опісля нарікання на прокляті „польніше зандвеги“. І справді, щоб уявити собі, що це таке польська піскова дорога, на це треба переїхати хоч такий 6-кметровий кавалок, який ми проїхали за цю ніч із 7. на 8. вересня. Наші сильні коні що-кількадесят метрів приставали задихані, а яким чудом нам пощастило виїхати без шванку з якогось то рова, цього я й досі не можу зрозуміти. Це

була невимовно прикра дорога, й ми трохи віддітхнули, коли на 10. год. вечера вїхали до Болімова.

Болімов — це невеличке жидівське місточко, знане з боїв за часу світової війни. Тут, над річкою Равкою, від осени 1914 р. до весни 1915 р. тримався фронт, тут німці вперше на східньому фронті вжили боєвих газів. І тепер, у наш приїзд, місточко робить понуре воєнне вражіння: доми пустою світять, позамикані, мешканці повтікали.

Вулицями переходять маси піших „радєвих вигнанців“; головною дорогою, що йде через ринок, суне в два ряди безконечна валка возів, авт поль. війська. Все помішане, вояки в помітному зденервуванні. Відворот, панічний відворот! І це в віддалі менш-більш 50 км. від Варшави! Це вже кінець Польщі — блискає думка, а радєсть із цього приводу мішається з острахом, що може ми попали в саму найгіршу воєнну колотнечу між двома боєвими лініями. Щоб ця валка швидко проїхала, про це нема мови; чекати до рана — небезпечно, бо рано нім. літаки знова зачнуть сіяти смерть по дорогах. Моя думка — вертатися й в якісь лісі перечекати хід подій. В такому нездецидованні, що вимотує нерви, ждемо до півночі. В одному менті вдається нашій 7-возовій валці вїхати між військові вози. Наш віз останній. Вояки кажуть, що цивільні пхаються між військо, якийсь вояк став перед нашими кінями; бачу праворуч бічну вуличку, відрухово тягну віжки, скручую, і ми вириваємося з цього пекла. Ми остали самі, наші познаняки поїхали далі в Варшаву, певно собі на загибєль. Хвилі цієї кількамінутової їзди серед польських обозів, зачисляю до найприкріших у своєму житті.

По довшій прикрій слівній суперечці з поляками, що їдуть на нашому возі, переважає моя думка — їхати в якійсь ліс. Та коні так змучені, що по піску не підуть. Знову тяжкі хвилі вичерпуючого: „що робити?“ Коли коні трохи відпочали, рішаємо ще раз спробувати проїхати через Болімов. Щастя нам сприяє. Військові табори вже пройшли. Що духу в конях переганяємо цей відтінок дороги, переїзджаємо міст на Равці; скручуємо на бічну піскову дорогу, тут спокійно. Щоб влєкшити коням, ідемо при возі, коні тягнуть рештками сил. Проїздимо ще з 4 клм. Світає. Стаємо при дорозі, відпочиваємо.

Ранком 8. IX. орієнтуємося, що ми в селі Волі Шидловецькій. Заїзджаємо до якогось господарства, щоб тут перечекати до вечера. Та не встигли ми проспати і 2—3 години, як попри нас перевалюється якась решткова колона, а перепуджені старшини радять втікати далі, бо німці ось-ось тут зявляться. Ідемо далі, а радше ідемо при возі по страшній пісковій дорозі, в страшну спеку, вдаючи, що втікаємо, щоб не видатися підозрілими для поляків. Проїхавши яких півкілометра, заявляємо нашим полякам, що їхати далі не маємо сили, скручуємо до двора в цьому ж селі й тут роташовуємося у стодолі. Ми хотіли тут почекати до другого дня, але на другий день виявилось, що далі їхати вже нема пощо: з уст збідованих „радєвих вигнанців“, що цього дня почали вертатися домів такою хвилею, як перше втікали в бік

Варшави, ми довідалися, що німці вже на передмістях Варшави, перейшли Віслу. І ось так із одного дня зробилося два тижні. Ми трапили до добрих людей, околиці незнищеної, і війну тут перебули зглядно добре. Правда треба було все спати в одязі у stodолі на соломі при возі, бо довкруги нас — на північ коло Сохачева, на захід — під Ловічом, на схід — під Варшавою, на полудне — під Скерневіцями — грали гармати, і треба було — розумуючи категоріями досвіду світової війни — числитися з тим, що в однім моменті до нас наблизиться фронт, і нам скажуть одні чи другі забиратися. Та згодом ми зорієнтувалися, що фронт уже не існує, бої йдуть при головних шляхах, а ми опинилися в бездоріжному чотирикутнику між вгорі вказаними містами, що його военні події минули. Ще через 3—4 дні через село — в віддалі $\frac{1}{2}$ клм. проходили рештки поляків, і я мав нагоду обсервувати бомбардування цієї валки нім. літаком: 3 бомби, вогонь, стовб диму, кілька сальв скорострільів — і на дорозі кільканадцять трупів, вояків, дітей, поламани вози, побиті коні. Поляки були вже зовсім здеморалізовані.

Щоб не оперувати загальниками, подаю лише те, що сам чув і бачив. Один мобілізований оповідав, що держали його 2 тижні в лісі, не давши ні умундування, ні зброї, ні навіть доброї страви. Він прожив ці дні, як і інші його товариші, в холоді й голоді, аж старшини, перебравшись у цивільне, розпустили їх, а самі повтікали. Одного такого старшину ми стрінули. Він сам щиро признавався до свого „геройства“: „хцен жіць“ — „хочу жити“. Два „вояки-втікачі“ оповідали, що від початку війни від границі безнастанно втікали, ворога і в вічі не бачили, а кухні свої теж, а тому жили власним промыслом. Вже пізніше, після повороту до Ловіча, один капраль оповідав нам, що в часі бою над Бзурою він мусів був командувати курінем (!), бо всі старшини задекувалися або повтікали. До того ж мав він мапу, видерту зі звичайного атласу (!!).

Думаю, що й цього вистане, щоб виробити собі поняття про моральний стан польського старшинства і взагалі про організацію армії. Не диво, що такі люди свою злість збивали на невинних.

Коли ми проїздили 8. IX. через село Волю Шидловецьку, ми зустрінули якийсь попсований польський танк. Залога його була, видимо, розлючена. Другого дня ми довідалися, що вони вбили при дорозі якихось 5 цивільних втікачів. Певно були це німці з Лодзі, хтось на них вказав, або самі зрадили себе недоброю польською мовою. Німець! — цього вистачало, щоб вбити людину. І таких жертв було в цих днях по цілій Польщі багато. Тут на заході — німецьких, на сході — українських. І я признаюся, що ми більше боялися польських мародерів, ніж німецьких бомб, і стереглися не зрадити себе, що ми українці. Коли ж 12. IX. через наше село пройшли нарешті німці, колона, що йшла в бій над Бзуру на Сохачів—Вшигород над Вислою, ми справді відітхнули. Однак ще три наступні дні були трохи денервуючі. На північ від нас — яких 5 клм. — поляки перейшли Бзуру; ми вже чули зовсім виразно стукіт скорострільів. Та 15. все заспокоїлося. Плян поляків — як мені здається — замкнути німців, що клином вздовж двох залаз-

ничних ліній увігналися під Варшаву, з полудня від Томашова — Скерневіц, із півночі на Бзуру — не вдався. Я думаю, що старшина, який нам дорогою подав вістку про 60 тис. полонених німців, мав це власне на думці, але трохи поквапився з тою радісною вісткою.

Ми перечекали ще до 24. IX. (їхати скорше неможна було, бо всі дороги завалені нім. військом, що йшло на Варшаву) — і цього дня вернулися ми до дому. Їхали вже спокійно, немов війна скінчилася. Ми вже знали з радія, що Варшава оточена (піддалася 27. IX.) і що наші землі займають большевики. Останню вістку ми прийняли з мішаними почуваннями: раділи, що соборність здійснена, та сумно було, що це там большевики, що ми стали чимось ще гіршим від заточенців, бо емігрантами, відірваними від рідної землі.

Ловіч ми знайшли більш знищеним, ніж того сподівалися: третина міста, головно середмістя, вигоріла. Полуднева частина, де ми живемо, уціліла, але потерпіла дещо від гарматних куль. Тут гарматним і скорострільним вогнем німці задержали поляків, які двома наворотами вдералися до міста. Тому густо по городах було вирв від куль, а й кожний дім дістав пам'ятку. І в наші домі куля розбила стіну в наші мешканні, а відламки і груз звалилися саме на софу, де я звичайно спав. Гарне виглядало б моє шановне тіло, коло б вибух так випадком застав мене сплячого на цій софі. Дома ми вже застали брата, що згубився. Він доїхав із одним поляком до містечка Мщонова в той мент коли з протиного боку надїхали німецькі танки й сипонули вогнем. Наші молодці кинули тоді коні й віз і накивали пятами, потім перебули війну в якимось дворі та пішки вернули до дому. Ось так взаїмній радості й оповіданням не було кінця.

Так скінчилася для нас війна. Правда, ми лишилися далеко від рідної землі, рідні, майно у краю пропало, та — остаточно — ми живі і здорові. Війну ми справді перейшли „межи дощ“, тож не лишилось нам нічого, як подякувати Богові за опіку та заходитися коло відбудови власної екзистенції.

З Української Державницької ідеології

„Самими книжками й легендами не творяться держави й нації: треба, щоб була ще *організація живих людей*, яка ці книжки й легенди з покоління в покоління передасть. Коли ми такої консервативної організації української не створимо, з сучасним Українством буде те саме, що й з козаччиною, якої досвід і традицію треба було століттями одшукувати по архівах, або з колишніми нашими попередниками, отими легендарними „Антами“, про яких ніхто й досі не знає, хто

вони були, чого хотіли, звідки взялись і куди щезли.

Без зміцнення українського консерватизму Україна все буде подібна до помешкання, в якому весь час міняються численні квартиранти. Вони про себе — про те, як жили в цьому помешканні їх попередники — нічого нічого не знають, бо завжди революційно винищують оцих своїх попередників, які — коли б були міцніші й не дали себе знищити — могли б їм свій досвід передати. Тому всі не-

вигоди свого помешкання укр. революційні квартиранти одкривають та способи на їх усунення знаходять допіру тоді, коли їх уже нові, знов такі ж революційні, такі ж бездосвідні й такі ж недовговічні, квартиранти з України вигоняють.

(В. Липинський, „Листи...“, стор. 444).

„Уникнути страшно́ї небезпеки й не стати сліпим зняряддям в чужих руках удалось Великому Гетьману перш за все тому, що він для здійснення своїх власних цілей: визволення української нації й будови української держави — зумів організувати коло себе не агентів, а Богунів, Нечаїв, Виговських, Кричевських, Ждановичів, Креховецьких, Стеткевичів, Тукальських, зумів витворити з найкращих людей України аристократичний клас, який жертвою крові й життя себе з існуванням держави української звязав. Поки такий український аристократичний клас за Гетьмана Хмельницького існував, об нього всі спроби здеморалізувати Україну розбивались“.

(В. Липинський „На переломі“, стор. 181),

„Ми хочемо аристократії, але здорової, міцної, до творчости здатної, а не штучного консервування аристократії здегенерованої і безсилої. Ми думаємо, що таку нову аристократію витворить у своїх класових організаціях кожний український клас на підставі власної класової традиції і власної класової селекції“.

Найкращі між хліборобами, найкращі між військовими, найкращі між робітниками, найкращі між інтелігентами, найкращі між промисловцями і т. д. — ось українська нова аристократія“.

(В. Липинський, „Листи...“, стор. 104).

„Кожний безродний, але заслужений ділами предок більше вартий пошани, ніж нездалий і чванливий нащадок. Так само найбезродніший і найбідніший хлібороб-селянин, що творчі організаторські здібності має, що тепер за свою національну Українську Державу готов во ім'я добра будучих поколінь свое життя в жертву принести — більше заслуговує чести й поваги, ніж здеморалізований нащадок дворянський, що перед пануючою демократією ласки і змоги ще пару

сот смачних обідів попоїсти забігає. Такий безродний і бідний селянин-державник і патріот — наш найрідніший брат, з яким нас ніяка сила не розлучить. І так само братом — рівним співробітником, а не демократичним конкурентом — буде для нас усякий інший недворянин і нехлібороб, будь це робітник, міщанин, інтелігент, який у своїй власній класовій організації поруч із нашою класовою організацією при Гетьмані України стане і якому тоді ми перші руку до згоди простягнемо, перші всі минулі кривди й образи забудемо, і в руку йдучи, як рівні з рівним до спільної національної й державної творчої праці візьмемо, як що це назвати „демократією, то на таку „демократію“ ми все і завсігди щиро підемо“.

(Там таки, стор. 105—106).

„Реалізм єсть прикметою в громадським життю позитивною. Без нього неможлива ніяка дійсно творча громадська діяльність. Брак реалізму (цей брак приймає дуже ріжнородні форми) єсть звичайно ознакою класів і рас ослаблених, виміраючих“.

Але реалізм творців визначається тим, що вони не тільки розуміють дійсність, але й панують над дійсністю, очевидно в межах цивілізаційних умов даної доби людського існування. Панують же вони над нею тому, що, беручи її такою, якою вона єсть, вони одночасно перетворюють її по образу своїх хотінь, прибранних у форму ясних і виразних ідей та обмежених методом постановлення, опертїм на історичнім досвіді“.

Від цього творчого, опертого на традиції, культурного реалізму — реалізм примітивний, варварський ріжниться тим, що він не має ані сталого орієнтаційного пункту в формі ясних і твердих ідей, ані не визнає історичного досвіду в формі одічених традицій“.

Тому такого типу — безідейні й некультурні реалісти — *ніколи не панують над дійсністю, а завжди, і при тім у кожний мент інакше, намагаються пристосуватися до неї“.*

Ці реалісти не єсть пани, а раби дійсности, й тому при всім своїм великим реалізмі вони *ніколі не творять нових форм громадського життя, а безсило борсаються в ньому, знаходять завжди найглупіший кінець для всіх своїх найхитріших комбінацій“.*

(Там таки, примітка, стор. 337—338).

Сучасний розподіл жидів у світі.

	Насел. в міл.	Жидів	% від насел.	% від жидівства у світі
Европа.				
СССР	129,0	4,074.000	3,94	26,81
в тому Европ. част.	118,0	2,860.000	2,42	17,98
" б. поль. землі	11,0	1,214.000	11,03	8,92
Німецька Імперія	104,9	2,710.000	2,58	16,94
в тому Стара Німеччина	66,6	500.000	0,76	3,12
" Австрія	6,8	191.000	2,82	1,20
" Судети і Протекторат	11,6	118.000	1,12	0,74
" Привернені нім. землі	8,8	632.000	7,22	3,98
" Поль. Ген. Губ.	11,1	1,269.000	11,43	7,90
Румунія	18,0	829.000	4,61	5,18
Мадярщина	9,5	547.000	5,74	3,41
Англія й Ірландія	49,5	397.000	0,80	2,48
Франція	42,9	200.000	0,48	1,25
Литва	3,1	250.000	8,07	1,56
Словаччина	3,4	137.000	4,13	0,83
Голяндія	8,0	112.000	1,40	0,70
Латвія	1,9	100.000	5,26	0,62
Турція	1,1	80.000	7,27	0,50
Греція	6,2	75.000	1,21	0,47
Югославія	14,1	68.400	0,49	0,43
Бельгія	8,1	50.000	0,62	0,31
Болгарія	6,0	50.000	0,83	0,31
Італія	42,0	48.000	0,11	0,30
Швейцарія	4,1	18.000	0,44	0,11
Еспанія	22,8	12.000	0,05	0,07
Решта держав	26,1	37.600	4,68	0,24
Разом	500,0	10.000.000	2,00	62,50
Азія.				
Палестина	1,2	365.000	30,42	2,28
СССР	31,5	200.000	0,64	1,25
Месопотамія	3,0	87.500	2,92	0,54
Турція	12,6	78.000	0,62	0,49
Персія	9,0	55.000	0,61	0,34
Сирія	3,4	35.000	1,03	0,22
Арабія	8,2	30.000	0,37	0,19
Індія	352,8	22.000	0,01	0,14
Авганістан	12,0	18.000	0,15	0,11
Решта держав	666,3	9.500	—	0,06
Разом	1,100,0	900.000	0,08	5,62
Африка.				
Мароко	7,0	160.000	2,29	1,00
Алжир	6,5	74.000	1,14	0,46
Півд. Африка	7,0	62.000	0,89	0,39
Египет	14,4	60.000	0,42	0,38
Абесивія	10,0	50.000	0,50	0,31
Туніс	2,1	48.000	2,29	0,30
Інші країни	98,0	21.000	—	0,13
Разом	245,0	4,600.000	1,88	2,07
Америка.				
СДПА	123,0	4,200.000	3,41	26,25
Аргентина	11,7	150.000	1,20	0,94
Канада	10,4	130.000	1,25	0,81
Бразилія	30,6	27.000	0,09	0,17
Мехіко	16,4	20.000	0,12	0,12
Решта держав	52,9	73.000	0,21	0,46
Разом	245,0	4,600.000	1,88	28,75

3 преси.

„Наш Стяг“ (ЗДПА, Чикаго) з 2. III під заголовком „У Справі Конгресу американських українців“ подає: „Представники українських організацій, а це Українського Народного Союзу, Української Народної Помочі, Союзу Гетьманців-Державників, Організації Державного Відродження України, Союзу Українок, Золотого Хреста, Ліги Молоді Північної Америки, Об'єднання Укр. Організацій в Америці, Стрілецької Громади, Союзу Українських Професіоналістів і Молоді Українські Націоналісти, зібрані в Філадельфії, Па., дня 24. лютого 1940 в Домі Українських Горожан на заклик Координаційного Комітету „Об'єднання“ і Клівлендської Передконгресової Конференції на нараді в справі Конгресу Американських Українців, вислухавши звіт у справі заходів щодо відбуття одного, спільного конгресу, скликаного з ініціативи головних заповомогових організацій, та відбувши дискусію над причинами, чому досі не дійшло до згоди згаданих заповомогових організацій, рішили:

Ідучи назустріч загальному бажанню американського українського громадянства в Америці, щоб відбутися Конгрес Американських Українців для маніфестації відношення американських українців до справи визволення України, як і вибору загальної Репрезентації Американських Українців, зібрані представники рішають скликати такий загальний конгрес, а його скликанням і проведенням має заня-

тись Конгресовий Комітет, складаючийся з репрезентантів українських центральних організацій, що зголосили чи зголосять свою готовність стати в одному ряді й поперти один загальний Конгрес Американських Українців.

Додаток: Не зважаючи на те, що дотеперішні довгі переговори не довели головні заповомогові організації до згоди в справі скликання й переведення одного Конгресу Американських Українців, представники вище згаданих центральних українських організацій, на внесення Організації Державного Відродження України, згідні відступити від свого рішення у справі конгресу, як що чотири головні заповомогові організації (У. Н. Союз, У. Р. Союз, Провідіння, Народна Поміч) згодяться до дня 6. III. 1940 перебрати справу скликання Конгресу Американських Українців в такий спосіб, що поклик до скликання Конгресу Американських Українців, як і інші поклики, підписуватимуть тільки згадані чотири організації, та що вони також творитимуть Президію, яка переводитиме конгрес, але під умовою, що представники інших центральних організацій, які зголосяться до участі в конгресі, мають бути покликані до рівної співпраці, себто, до обговорення й вирішування платформ, резолюцій і програми конгресу, як і тої Репрезентації Американських Українців, яка буде запропонована конгресові до наставлення“.

3 українського життя

В Варшаві

ШЕВЧЕНКІВСЬКА АКАДЕМІЯ

31 квітня б. р. в найбільшому і найкращому кінотеатрі „Roma“, що містить 4.000 чоловік, відбулася урочиста Академія з приводу 100. річниці виходу в світ „Кобзаря“ Т. Шевченка.

Велику салю, удекоровану національними емблемами і прапорами, прикрашував величезний портрет Тараса Шевченка в молодому віці, робота мистця Андрусова. Партер театру ви-

повняла вщерть місцева українська колонія, амфітеатр і льожі запрошені німецькі гості.

Академію відкрив український хор в 40 чол. в національних костюмах відспіванням „Заповіту“, що його вислухала публіка стоячи. Величаві слова і прекрасний спів зробили могутнє вражіння. Басове сольо О. Пухальського на фоні хору мов незабутнє мemento закінчило „Заповіт“.

Після цього відомий шевченколог професор Павло Зайцев виголосив „Слово про значення свята“, перекладене пізніше на німецьку мову.

Після реферату артистка театру М. Садовського п. М. Валійська-Лебедева відспівала дві пісні Лисенка на слова Т. Шевченка: „Садок вишневий коло хати“ та „Не тополю високую“.

П. З. Дольницький виконав пісню „Гетьмани, Гетьмани“, що її публіка прийняла бурею оплесків. Після сольових виступів, знову український хор під керівництвом п. В. Божика виконав чотири пісні на слова Шевченка:

„Широкая, високая калино моя“
муз. М. Лисенка,

„Якби мені черевики“
муз. Ф. Колесси,

„Сонце заходять“,
муз. Ровдольського

„Чого мені тяжко“
муз. Волошина.

Молодий талановитий диригент хор п. В. Божик цим своїм першим виступом виявив глибоке розуміння інтерпретації української пісні. Чудовий голосовий матеріал був зіспіваний і звучав як правдиві органи. Нижні нюанси і величаві форте були безподібні і зворушливі. Не в одного з присутніх набігла сльоза на очі. В цьому морі гармонійних звуків, що непереможно плили з естради, відчувалася правдива українська стихія. Було весело і сумно, радість перепліталася з журбою, пахло степом і наче запашний вітер легеньким подувом лоскотав лице. І в цих акордах, що плыли і мінялись з такою експресією ще яскравіше і сильніше виступав геній поета, що, здавалося, збратався з цією піснею. Коли ж хор заспівав „Чого мені тяжко“, здавалося, що дух поета незримо вітає над присутніми.

Барвно із відчуттям п. Ю. Никитин виконав пісню „Огві горять“.

На закінчення хор заспівав пісню на слова О. Олеса „Живи Україно“.

Академія скінчилася, а ще довго публіка не розходила, наче бажаючи продовжити те вражіння, що її вона викликала.

*

СМЕРТЬ ДРА НАЗАРУКА.

Відомість про смерть дра Осипа Назарука поспіла до Варшави 1. квітня б. р. і негайно було скликане на 3 год. засідання групи „СГД.“, якої членом

був покійник. Це жалізне засідання було присвячене його пам'яті. Др Іван Гладилович виголосив слово про життя і діяльність покійного, підкреслюючи особливо переломові моменти, що були характеристичні для його постати.

Еволюція духовна і політична п. дра Назарука достотітна для нашої доби. Атеїст і безбожник стає глибоковіруючим неофітом. Соціаліст і революціонер стає консерватистом і монархістом. Людина великої ерудиції, безумовний публіцистичний і літературний талант, др Назарук відзначувався колосальною прецедентністю. Він міг працювати при усяких умовах. В Варшавському К-ті, після приходу німців, коли треба було творити нове життя, др Назарук у холоді і голоді пересиджував свої години при бюрку і полагоджував потрібні справи у німців

В історії нашого новітнього гетьманського руху др Назарук відіграв велику роль. Він був ініціатором і творцем організації гетьманських Січей в П. Америці і Канаді. По повероті до краю він продовжував свою роботу і в нових умовах. З відходом від нас дра Назарука „С. Г. Д.“ трапить Велику Людину, що безупинно йшла в невиспущій праці до свого завітнього ідеалу — Соборної Незалежної Української Гетьманської Держави.

Решта членів зібрання поділилась своїми споминами про покійного. Було постановлено вислати делегата на похорон до Кракова. Таким делегатом був обраний др. І. Гладилович.

В четвер 4. квітня в день похорону дра Назарука „С. Г. Д.“ була відслужена панахида в Гр. Кат. церкві на вул. Медовій у Варшаві.

*

СХОДИНИ КОРПОРАЦІЇ ПИСЬМЕННИКІВ, ЖУРНАЛІСТІВ І УЧЕНИХ ПРИСВЯЧЕНЕ ПАМ'ЯТИ Б. П. ДРА О. НАЗАРУКА.

Корпорація Письменників, Журналістів, Учених і Педагогів 6. квітня б. р. своє чергове зібрання присвятила пам'яті б. п. дра О. Назарука.

Зібрання відкрив голова професор П. Зайцев змістовним словом про життя і працю дра Назарука. В коротких окресленнях він охарактеризував покійного, представляючи його як рідкий культурний тип західного

українця. „Досить довго машерував др Назарук у рядах радикалів і соціалістів, але зіткнувшись в 1918—19 році в наддніпрянською дійсністю, цілком розчарувався в своїх ідеалах і в ньому повстав великий духовий перелом“ говорив прелегент. Др. О. Назарук навертається до Бога, стає гетьманцем-монархістом, а в своїх публіцистичних працях виголошує примат Церкви в державному житті. Підкреслив ту чарівну манеру дра Назарука писати, що всім подобалось, не дивлячись те, чи читач погоджувався з ним, чи ні. В будівництві Нової Держави він первенство подавав галичанам, як більш карному елементові. Так само галичан др. Назарук рахував расово чистішими, ніж наддніпрянці.

Взагалі його писання відзначались гострою аргументацією, великою ерудицією, тонким дотепом і залізною логікою.

„Др. Назарук мав чарівний вплив на оточення, говорив проф. Зайцев, і як приклад цього має відбутися сьогодні відчитання твору дра Назарука „Святіня Мормонів“, що було визначене ще задовго до його смерті, а викликане появою дра Назарука на варшавському ґрунті!“

Після цього забрав голос п. Мегяк, що мав відчитати цей твір. Він зазначив, що дра Назарук досі не знав. Але коли він виступив у корпорації мистців з рефератом „Головні напрямні української творчости“, пізнав у ньому непересічну людину і з цього часу почав вшукувати його літературні праці. Одну з таких праць він сьогодні має прочитати.

З великою увагою аудиторія вислухала цей твір дра Назарука „Святіня Мормонів“, що описує про те колосальне вражіння і ті рефлексії, що викликала в душі письменника ця святіня.

ПАНАХИДА ПО Б. П. ПОЛКОВНИКОВІ ПЕТРОВІ БАЛБАЧАНОВІ.

В неділю 7. квітня б. р. в церкві при Українському Комітеті у Варшаві заходами Т-ва Запорозжців після Служби Божої була відслужена панахида за душу бл. п. полковника Петра Болбачана Командира Запорізького Корпусу. Панахиду служило двох панотців з дяконом. Церкву заповнила місцева українська колонія, а також члени Товариства Запоріжців.

*

Холмщина.

— Розпорядком генерал-губернатора дра Франка 20. квітня, в день народин Адольфа Гітлера, повернено православним Свято-Богородицький собор у Холмі. Собор з самого свого засновання, ще за українського Князівства, був православним. З повстанням Польщі був переданий католикам.

*

Краків.

4. квітня ц. р. краківська українська громада відправила тлінні останки бл. пам'яті Др. Осипа Назарука на вічний відпочинок на Раковицькому цвинтарі та того ж дня віддала йому останній поклон у парохіяльній церкві.

В 9 годин рано в парохіяльній церкві, де стояла труна з останками небіжчика, вкрита червоною китайкою та вінками, відправив заупокійну Службу Божу о. ректор Малиновський у сослуженні о. Плешкевича та о. Федоровича ЧСВВ.

Звідти труну відвезено до каплиці на Раковицькому цвинтарі, де в 5 год. пополудні відправив панахиду о. парох др. Хрущ у сослуженні двох священиків.

Над свіжою могилою промовило сімох промовців.

*

Західньо-українські землі.

— Як нас повідомляють, до Верховної Ради СРСР від Львівської області серед інших обраві др. Маріян Панчишан (Брідська округа) і проф. Кирило Студинський (Львівська округа).

Цей останній на засіданні окружної виборчої комісії ч. 580 у Львові, коли його привітали з обранням у депутати Верховної Ради СРСР у Москві, у своїй відповіді м. і. сказав:

„У своїй депутатській діяльності прагнутиму наслідувати мудрість державного діяча, великого вченого Йосипа Вісаріоновича Сталіна“.

До цього можемо лише додати, що цей добродій був свого часу головою... суспільно-християнської партії в Галичині.

— В кінах тут грають кепські річі. Проте театр поставлено високо. Ве-

ликий міський театр у Львові називається тепер ім. Лесі Українки. Директорами його Блавацький і Стадник. Грають із великим аплявзом штуку про Богдана Хмельницького, в якій є навіть дуже патріотичні місця. Сяля тоді трясеться від оплесків. Автор тої штуки Корнійчук.

— Церков ще не замикають, тільки заборонено дзвонити. Але агітація проти релігії стає що-раз дужча. Священики ходять у цивільних одягах. Мимо всього церкви повнісенькі, як ніколи перед тим.

— Всі книгарні у Львові „удержавлені“. Над ними нові шильди: „Книги, магазин Ном...“ З Києва не доставляють ніяких книжок, тільки все обіцяють. У львівській пресі, навіть в українській, працюють переважно жида.

— У львівським університеті до 1. січня 1940 викладали старі професори, а потім уже лиш ті, що дістали спеціальний дозвіл читати лекції. Покликано також на професорів значне число українців, учителів середніх шкіл, між ними проф. Петра Франка (сина відомого поета). На політехніці все ще викладають польською мовою. Коли українські студенти хотіли бодай відповідати по-українськи (на польській питання), то польські професори домагались від них відповідей по-польськи — „в імя науки“. Отже польський шовінізм навіть і по катастрофі там не вивітрився.

— До шкіл кинулося вчити все, що знає читати й писати, і все ще бракує сил (бо маса інтелігенції втікла за кордон). Судді, адвокати, й т. д. вчать по селах і містах. Задля браку учительських сил почали советські уряди іменувати жидів і жидівок на вчителів до сільських шкіл, але народ спротивився, особливо гостро протестувало наше жіноцтво. Також у польських селах українська мова в школах обов'язкова, як предмет. Повстало багато нових українських середніх шкіл по містах, але рівень науки в них дуже низький.

— В середні школи надсилають що-

раз більше вчителів-москвичів, напр., у Перемишлі є їх уже яких 50%. Фахово вони дещо знають, але освіти не мають ніякої. Це просто неосвічені люди.

— На Йордан (Водохреща) учні середніх шкіл у Львові з власного почину не прийшли до школи, а пішли на водосвяття.

— Совети перевели в Галичині й на Волині націоналізацію всіх банків, себто, приєднано їх до московського державного банку. Зі справоздання призначеного для цього комісара Кошевара видко, що він знаціоналізував до 15. березня 414 банків та 1500 кредитових установ. Усі знайдені цінності та майно передається московському Госбанкові, що відкриває в Галичині 6 відділів та 50 підвідділів.

*

В Протектораті

ШЕВЧЕНКІВСЬКА АКАДЕМІЯ В ПРАЗІ.

31. III. 40 в салі Виноградського Народ. Дому в Празі відбулася Шевченківська Академія, усюпоряджена Українською Громадою в Протектораті.

Академію відкрив голова Укр. Громади Инж. Мик. Грабина.

Урочисту промову виголосив Унів. проф. Д. Дорошенко,

Др. П. Богацький зачитав реферат, присвячений 100. Ювілею видання першого „Кобзаря“ Т. Г. Шевченка. Мистельська частина Академії була вивовнена деклямаціями:

Артистки Н. М. Дорошенкової (уривок із „Гайдамаків“).

Панни М. Ігнатишинівної („Дума на Шевченкові роковини року Божого 1940“, написана В. М. Лашенком).

Дра К. Вагилевича (власний його вірш „Поклін Тарасові“).

Хор, під орудою дра Юрія Гаєвського, відспівав „Заповіт“.

Шевченківська Академія відбулася за участю найширшого укр. громадянства в Празі.

Редакція й адміністрація „НАЦІЇ В ПОХОДІ“ сердечно здоровить співробітників, передплатників, читачів і симпатиків із Великодніми святами. ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ!

Просимо всіх не забути про писанку і для „Нації в Поході“.

**ЧИТАЙТЕ,
ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ,
ПОШИРЮЙТЕ
НАЦІЮ В ПОХОДІ,**

*В 1940 р. „НАЦІЯ В ПОХОДІ“ — незалежний, понад-
партійний, загальноукраїнський двотижневик, присвячений справам
політики, громадського життя й культури — приносить:*

*ПРАЦІ з царин українознавства, економіки, історії, фі-
лософії, права, військовости, мистецтвознавства тощо;*

*СТАТТІ на актуальні теми української й світової по-
літики;*

*ОГЛЯДИ українського життя на рідних землях і на
чужині;*

ТВОРИ українських та чужинних поетів і прозаїків;

НАРИСИ з царини мистецької критики;

ОГЛЯДИ нових українських і чужинецьких видань,

ОГЛЯДИ преси.

*НАЦІЯ В ПОХОДІ в 1940 р. принесе праці таких авторів:
проф. Оп. АНДРІЄВСЬКОГО, др. М. АРКАСА, Ом. БЕРЕЗЯКА,
мір. Ів. БОЖКА, Ів. БРУСНОГО, БУКОВИНЦЯ, В. ВОСКРЕ-
СЕНСЬКОГО, М. ГЕЦА, др. Ів. ГЛАДИЛОВИЧА, др. Б. ГОМ-
ЗИНА, М. ГОСТРОГО, Ів. ГРИНЕВИЧА, М. ГОЛЮКИ, О. ГУБ-
ЧАКА, О. ДУМИНА, В. ЄВТИМОВИЧА, А. ЗГОРЯНИЧА, Б. КА-
ТАМАЯ, Ів. КАЛИНОВИЧА, др. П. КОВАЛЕВА, А. КОРНІЙ-
ЧУКА, Ю. КОСАЧА, М. МИРОНЕНКА, В. МЕЛЬНИКА, Б. МОН-
КЕВИЧА, ген. М. ОМЕЛЬЯНОВИЧА-ПАВЛЕНКА, М. ПЛЕЧКА,
Г. СІМАНЦЕВА, О. СУРМАЧА, проф. Е. СОКОВИЧА, Б. ШЕ-
МЕТА, П. ШОСТАКІВСЬКОГО й інші.*

*НАЦІЯ В ПОХОДІ за короткий час свого існування зустріла
прихильну оцінку широкого кола читачів у краю й на чужині.*

ПОШИРЮЙТЕ „НАЦІЮ В ПОХОДІ“ В 1940 РОЦІ!